

Wojciech Cieślak

"Odpowiedzialność karna menedżerów", Oktawia Górniok, Toruń [b.r.] : [recenzja]

Palestra 49/11-12(563-564), 220-223

2004

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

nej, zamachu stanu, zdrady dyplomatycznej, szpiegostwa, czynnego żalu sprawców niektórych przestępstw przeciwko RP, dezinformacji wywiadowczej, znieważenia narodu lub Rzeczypospolitej Polskiej, zamachu na życie Prezydenta, czynnej napaści i znieważenia Prezydenta RP, czynnej napaści i znieważenia przedstawicieli państw obcych oraz symboli państwowych. Nieco inny charakter mają dwa ostatnie rozdziały (XI, XII). Omówiono w nich problematykę wzajemności oraz działania na szkodę państwa przy mierzonego (rozd. XI) i problematykę ścigania i karania sprawców przestępstw przeciwko RP (rozd. XII). W tym ostatnim rozdziale opartym o praktykę i orzecznictwo, w znaczącej mierze mającym charakter porównawczy i nawiązującym do uregulowań międzynarodowych, odniesiono się do tak ważkich zagadnień jak: właściwość organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości, stosowanie czynności operacyjno-rozpoznawczych, kwestia denuncjacji, wymiana agentów, analizując także nieliczne sprawy o szpiegostwo w praktyce sądowej oraz kary i środki karne orzekane w takowych sprawach. Wartościowym uzupełnieniem rozprawy jest obszerne zestawienie literatury, niestety – głównie polskiej.

W sumie, przedstawiana praca S. Hoca stanowi z całą pewnością potrzebną i przydatną pracę, niezbędną zarówno dla prokuratorów i sędziów, jak i adwokatów podejmujących trud obrony w sprawach o przestępstwa przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej.

Jacek Sobczak

Oktawia Górniok *Odpowiedzialność karna menedżerów*

Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa „Dom Organizatora”,
Toruń, s. 159

Nakładem Towarzystwa Naukowego Organizacji i Kierownictwa „Dom Organizatora” w Toruniu ukazała się książka Pani Profesor dr hab. Oktawii Górniok zatytułowana „Odpowiedzialność karna menedżerów”. Już sam tytuł pracy może budzić zainteresowanie, ale i pewne zaniepokojenie: czyżby menedżerowie mieli odpowiadać karnie za swe bezprawne zachowania na innych, szczególnych zasadach (jakich?), aniżeli te, które obowiązują przy ustalaniu konsekwencji karnoprawnych za czyny zabronione popełniane przez zwykłych, szarych ludzi? Oczywiście tak nie jest, odpowiada Autorka, dodając jednak, że: *treść ich (menedżerów, m.p.) kompetencji i sytuacji, w jakich je sprawują mają częstokroć znaczenie dla osądzenia czynów popełnianych w takich warunkach. Wyłaniają bowiem specyficzne problemy, a ich rozstrzygnięcie wymaga niejednokrotnie uwzględniania treści tych kompetencji i okoliczności, w jakich menedżerowie opierają swe funkcje.* Nic dodać, nic ująć. Wszak każdy z obrońców w sprawach karnych dostrzega zmiany struktury i form tzw. przestępczości gospodarczej, jakie dokonały się na przestrzeni ostatnich 15 lat. Większość z nas miała okazję w swej praktyce zetknąć się z problemami występującymi w sprawach, w których oskarżeni, osoby kierujące działalnością podmiotów gospodarczych, odpowiadają za nieprawidłowości czy uchybienia, których mieli dopuścić się w związku z wykonywaną pracą; i wiemy, jak różne są to problemy od tych, jakie występowały na gruncie przestępstw przeciwko

mieniu czy dawnych przestępstw gospodarczych, takich jak niegospodarność czy spowodowanie niedoboru¹.

Właśnie tym nowym zagadnieniom, rysującym się na tle, z jednej strony nieznanymi wcześniej przestępnymi zachowaniami, z drugiej zaś na tle nowego i zmieniającego się stanu prawnego (a rzecz dotyczy przecież nie tylko zmian w przepisach karnych, ale także i tych, które współkształtują warunki działalności gospodarczej) została poświęcona omawiana publikacja.

Tak określona problematyka, w połączeniu z zainteresowaniami badawczymi Pani Profesor, wybitnej przedstawicielki nauki prawa karnego, autorki licznych prac dotyczących właśnie zagadnień prawa karnego gospodarczego², narzucały monografii charakter dogmatyczny. Czytelnik znajdzie tu zatem analizę przepisów określających ogólne zasady odpowiedzialności karnej, definicje pojęć, którymi posłużył się ustawodawca oraz wszechstronną, dokonaną w oparciu o dorobek polskiej i niemieckiej nauki prawa karnego oraz orzecznictwo Sądu Najwyższego, wykładnię znamion tych typów czynów zabronionych, które są szczególnie interesujące z punktu widzenia odpowiedzialności karnej menedżerów. Wszystko to, napisane językiem przystępnym, podane zostało w czytelnym układzie redakcyjnym. Z właściwym sobie wyczuciem potrzeb praktyki. Autorka sygnalizuje te problemy i stawia pytania szczególnie aktualne z punktu widzenia wymiaru sprawiedliwości oraz sytuacji stron, działających w sprawach o tzw. przestępstwa gospodarcze, a także przedstawia propozycje rozstrzygnięcia tych kwestii.

Monografię otwiera słowo wstępne, w którym określona jest tematyka pracy, zakres analizowanych przepisów (normy określające przestępstwa gospodarcze, zaś w zakresie wykroczeń, te typy czynów zabronionych, które zostały określone w ustawie o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji i w k.s.h.), metoda badawcza oraz krąg czytelników, do których publikacja jest adresowana (menedżerowie, ale także i studenci kierunków prawa, administracji oraz ekonomii). Do tego ostatniego elementu powrócę jeszcze na zakończenie.

Po słowie wstępnym, Autorka przechodzi do „Wprowadzenia”. Ta krótka, bo zaledwie 3-stronicowa część pracy ma jednak istotne znaczenie dla zrozumienia problemów prawnych w następujących partiach monografii.

W szczególności dotyczy to objaśnienia pojęcia „menedżer” w kontekście funkcji prawa karnego oraz kompetencji i zakresu działania osób kierujących działalnością podmiotów gospodarczych. O. Górniok stwierdza, że: *Dlatego nazwie menadżer w tym kontekście przypisuje stosunkowo szerokie znaczenie, nawiązując do odpowiednio szerokiego znaczenia, jakie nadaje wykładnia powtarzającemu się w klasycznych typach przestępstw menedżer-*

---

¹ Co nie oznacza bynajmniej, iżby dorobek doktryny dotyczący tych czynów zabronionych można było odłożyć *ad acta*. Choć przecież powstał on w zupełnie innej rzeczywistości politycznej i gospodarczej, to przecież niektóre mechanizmy gospodarcze są niezależne od systemu, a i w działaniach przestępców można odszukać pewne podobieństwa. Nie dziwi więc fakt, iż Autorka powołuje w książce takie pozycje jak H. Popławski, *Odpowiedzialność karna kierownika za niewłaściwe wykonywanie nadzoru w zespołowym działaniu*, Warszawa 1972 r.; G. Rejman, *Odpowiedzialność karna za niewłaściwe wykonywanie nadzoru w zespołowym działaniu*, Warszawa 1972 r., czy J. Bednarzak, *Przestępstwo oszustwa w polskim prawie karnym*, Warszawa, 1971 r.

² Dość wskazać tutaj dzieło *Prawo karne gospodarcze*, t. 10, wydane w serii *Prawo gospodarcze i handlowe*, Wydawnictwo CH Beck, 2003 r. czy komentarze do ustawy o ochronie obrotu gospodarczego oraz opracowanie komentarzy do rozdziałów w k.k. dotyczących przestępstw gospodarczych, nie wspominając już o wielu glosach i artykułach, jakie Autorka poświęciła omawianej problematyce.

skich znamieniu «zajmuje się sprawami majątkowymi lub działalnością gospodarczą» innych podmiotów. (L. Peiper: Komentarz do Kodeksu Karnego, Kraków 1936, s. 580). Nazwą tą obejmuje osoby, do których stałych lub przejściowych kompetencji należy podejmowanie decyzji w powierzonych im do zajmowania się sprawach majątkowych lub gospodarczych mandanta, jak również uprawnione do tego osoby współdecydujące, w tym także podejmujące decyzje w ramach organów kolegialnych.

W dalszej części wywodu Autorka wskazuje, że treści tak rozumianej nazwy najbliższy jest opis wyznaczony przez znamiona podmiotu przestępstwa nadużycia zaufania, określonego w przepisie art. 296 § 1 k.k., ale też mieścić się w niej może osoba faktycznie wykonująca funkcje menedżerskie, np. zajmująca się cudzymi sprawami majątkowymi lub działalnością gospodarczą z grzeczności lub w układzie zbliżonym do cywilistycznej konstrukcji określonej w art. 752 k.c. (*negotiorum gestor*).

Część druga pracy „Wybrane problemy ogólnych zasad odpowiedzialności karnej menedżerów” jest znacznie bardziej rozbudowana. Składają się na nią:

Rozdział 1, gdzie przedstawiono okoliczności wyłączające przestępnosć czynów popełnionych przez menedżerów na różnych płaszczyznach: bezprawności kryminalnej (kontratypano stanu wyższej konieczności, kontratypano ryzyka nowatorstwa), zawinięcie (błąd co do ustawowych znamion oraz błąd co do prawa). Trafne skoncentrowanie uwagi na wskazanych wyżej okolicznościach oraz analiza poczyniona pod kątem możliwości ich zastosowania w sprawach dotyczących odpowiedzialności karnej menedżerów doprowadza do wielu konkluzji, które niewątpliwie przydatne będą w praktyce, jak na przykład ta, dotycząca możliwości zastosowania konstrukcji ryzyka nowatorstwa: *Reasumując, menadżer nie ponosi odpowiedzialności karnej za przedsięwzięcia mieszczące się w granicach ryzyka dnia codziennego, mimo że doprowadziły one do szkody w dobrach chronionych prawem, wówczas gdy czyn jego nie zawierał znamion przestępstwa, bowiem ryzykowne przedsięwzięcie mieściło się w ramach jego kompetencji, sprawowanych zgodnie z obowiązującymi normami i zachowywał przy tym reguły ostrożnego postępowania z dobrami, których ryzykowne przedsięwzięcie dotyczyło.*

Rozdział 2 części II poświęcony został przedstawieniu form współuczestnictwa przestępnego. Najciekawszy wydaje się fragment odnoszący się do tzw. sprawstwa kierowniczego oraz sprawstwa polecającego. Pewien niedosyt pozostawia zasygnalizowanie jedynie możliwości wystąpienia wielopodmiotowego sprawstwa kierowniczego czy polecającego, co w rozbudowanej niekiedy strukturze organizacyjnej podmiotów gospodarczych może mieć pewne znaczenie.

Rozdział 3 części II – „Inne ogólne problemy związane z odpowiedzialnością karną menedżerów” zawiera omówienie zagadnień, które zdefiniowane są w konstrukcjach określonych w części ogólnej k.k., a które odgrywają często dużą rolę w sprawach dotyczących przestępstw gospodarczych (przestępstwa indywidualne, skutek jako znamię typu czynu zabronionego, podział przestępstw ze względu na formy zachowania sprawcy, zagadnienia związane z pojęciem winy i strony podmiotowej przestępstwa). Uwagę zwraca problem tzw. obchodzenia prawa, tj. zachowań mających na celu uniknięcie podporządkowania się normie nakazującej lub zakazującej, za pomocą sztucznych sposobów pozorujących zachowania legalne.

Część III monografii to jakby „część szczególna”. Autorka w 4 rozdziałach omawia poszczególne typy czynów zabronionych określających przestępstwa menedżerskie, przyjmując przy tym następującą systematykę:

- a) przestępstwa popełnione na szkodę jednostek organizacyjnych, w jakich menedżerowie pełnią swe funkcje, a w tym:
- nadużycie zaufania (art. 296 § 1–5, art. 585 k.s.h., art. 23 ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji),
  - przeciwko mieniu (art. 286 § 1–4, 287 § 1–3, 284 § 1–4, 278 § 1–5 k.k.);
- b) przestępstwa popełnione przez menedżerów na szkodę innych uczestników obrotu gospodarczego:
- przestępstwa na szkodę wierzycieli (art. 300–308 k.k.),
  - przestępstwa na szkodę współników i wierzycieli spółki handlowej (art. 586–595 k.s.h.),
  - naruszenia zasad uczciwej konkurencji (art. 24–26 ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji);
- c) przestępstwa menedżerów na szkodę ponadindywidualnych interesów społecznych:
- oszustwo gospodarcze (art. 297 k.k.),
  - pranie brudnych pieniędzy (art. 299 § 1–8 k.k., przepisy karne z ustawy z 16 listopada 2000 r. o przeciwdziałaniu wprowadzaniu do obrotu finansowego wartości majątkowych pochodzących z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł),
  - przestępstwa związane z obrotem papierami wartościowymi (przepisy karne ustawy o publicznym obrocie papierami wartościowymi i art. 311 k.k.),
  - korupcja (przepisy określone w art. 228–229 i 296a k.k.),
  - przepisy karne z ustawy Prawo bankowe,
  - przestępstwa przeciwko środowisku (z rozdz. XXII k.k.),
  - odpowiedzialność karna menedżerów w świetle międzynarodowych aktów prawnych.
- Także w tej części Czytelnik znajdzie wiele cennych wskazówek, przydatnych zwłaszcza przy dokonywaniu wykładni znaczenia czynów zabronionych.

Jedyną słabszą stroną pracy jest mało staranna korekta. Dla przykładu należy wymienić błędy pisarskie nazwisk (L. Tyszkiewicz zamiast L. Tyszkiewicz – s. 8, A. Spotkowski zamiast A. Spotowski – s. 110, L. Kubiki zamiast L. Kubicki – s. 38), dat (ust. z 16.11.2000 r. zamiast ust. z 16.11.2000 r.) czy niekonsekwencje w zakresie wskazywania faktu publikacji (rozprawa doktorska R. Nipoldta określana jest jako „opublikowana”, bez wskazania miejsca i czasu – s. 8, w innym miejscu jako „obroniona” – s. 65). To jednak zarzut nie tyle pod adresem Autorki, co raczej wydawnictwa.

Na koniec wypada powrócić do już zasygnalizowanej sprawy: dla kogo może być ona przydatna, komu należałoby ją polecić. Przypomnijmy: Pani Profesor pisała ją z myślą o przedsiębiorcach i osobach studiujących zagadnienia prawa karnego gospodarczego. W moim przekonaniu wśród adresatów monografii należy wymienić także tych, którzy zajmują się podobnymi sprawami w praktyce: sędziów, adwokatów, prokuratorów. Będzie to bardzo przydatna pomoc w ich codziennej pracy.

Wojciech Cieślak